

Czynniki trafnego wyboru zawodu.

Podjęcie przez młodego człowieka będącego uczniem mądrej i trafnej decyzji dotyczącej wyboru zawodu często nie jest łatwa. Należy uczniom dostarczyć jak najwięcej informacji, które warunkują trafność decyzji zawodowej i skuteczność jej realizacji jest więc ważnym zadaniem osób trudniących się orientacją szkolną i zawodową. W myśl definicji” przygotowanie młodzieży do świadomego wyboru zawodu, stanowi długofalowy, pedagogicznie starowany proces informowania i orientowania w różnych rodzajach pracy zawodowej i drogach przygotowania do niej, rozpoznanie i ukierunkowanie zainteresowań, skłonności, uzdolnień, motywacji i postaw zawodowych, cech psychofizycznych i warunków zdrowotnych, konfrontowanie ich z wymaganiami zawodowymi i zapotrzebowaniem społecznym na kwalifikowane kadry oraz doradzanie, którego rezultatem powinien być świadomy, możliwie zgodny z zainteresowaniami, uzdolnieniami, warunkami psychofizycznymi i zdrowotnymi ucznia, potrzebami społeczno – ekonomicznymi kraju, regionu, wybór zawodu, adekwatnej szkoły lub uczelni, bądź te innej drogi uzyskania kwalifikacji zawodowych, czy rodzaju pracy i stanowiska w zawodzie. W myśl powyższej definicji odpowiedź na pytanie” co dobrze zorientowany uczeń wiedzieć powinien” brzmi:

1. znać siebie (własne zainteresowania, uzdolnienia, temperament, samoocenę, własny stan zdrowia),
2. znać zawody,
3. znać ścieżki edukacji,

Informacje te określone są mianem czynników trafnego wyboru zawodu.

Zainteresowania

Zainteresowania jest to względnie trwała obserwowalna dążność do poznania otaczającego świata przybierająca postać ukierunkowanej aktywności poznawczej o określonym nasileniu, przejawiająca się w selektywnym stosunku do otaczających zjawisk, to znaczy:

1. W dostrzeganiu określonych cech przedmiotów oraz związków, zależności między nimi, a także wybranych problemów,
2. W dążeniu do ich zbadania, poznania, rozwiązania,
3. Oraz w przeżywaniu różnorodnych uczuć (pozytywnych, negatywnych) związanych nabywaniem i posiadaniem wiedzy.

Zainteresowanie ujmowane jako proces zakłada określony stosunek do przedmiotów lub osób. Stosunek ten cechuje tendencja do mobilizacji uwag i trwałego jej skupienia na przedmiocie, dążenie do zajmowania się nim i pozytywne nastawienie uczuciowe. Stosunek ten ma charakter poznawczy; przedmiot budzi zaciekawienie, a jego poznawanie wiąże się z przyjemnością.

A by zainteresować się czymś, człowiek musi wyodrębnić poznawczo przedmiot zainteresowań, np: technikę, sport, malarstwo, ogrodnictwo. Musi mieć do przedmiotu zainteresowania pozytywny stosunek emocjonalny. Zainteresowania są to specyficzne nastawienia poznawcze i emocjonalne na przedmioty i zjawiska otaczającego świata.. Samo jednak nastawienie na określony przedmiot czy zjawisko nie wystarczy do adekwatnego rozwoju zainteresowań. O prawdziwym zainteresowaniu świadczy działanie, skłonność wykonania w tej dziedzinie jakichś czynności. Zainteresowania są związane z potrzebami człowieka. Gdy nie są zaspokojone podstawowe potrzeby biologiczne, wówczas zainteresowania kierują się przede wszystkim na przedmioty, które mogą zaspokoić tę potrzebę. Ludzie różnią się między sobą zarówno siłą zainteresowań, jak i ich kierunkiem. Są osoby o silnych zainteresowaniach społecznych, intelektualnych lub estetycznych czy ogrodniczych i są takie, których zainteresowania są słabe.

Zainteresowania bywają bardziej lub mniej trwałe. Na ogół silniejsze zainteresowania trwają dłużej. Doskonałego przykładu wielkiej trwałości zainteresowań, przy jednoczesnej pasji badawczej, dostarcza życie Karola Darwina. Poświęcił je niemal w całości zagadnieniu ewolucji gatunków.

Samoocena

Henryk Kulas podaje, iż „pojęcie o sobie samym jest bardziej lub mniej zorganizowanym percepcyjnym obiektem wynikającym z obecnej lub przeszłej obserwacji JA, jest tym, co osoba sądzi o sobie”. Samowiedza na ogół tworzy mieszaną strukturę. Zakres współpracy i współzależności jej rozmaitych elementów jest zależny od roli, jaką pełnią w życiu człowieka. Istotne standardy i samooceny odgrywają, znacznie częściej niż peryferyjne, znaczną rolę motywacyjną, poznawczą oraz instrumentalną. Ważniejsze kwestie częściej podlegają aktualizacji, przez co wiedza w danym temacie staje się bardziej uporządkowana. Samowiedza jest wiązana ze stosunkiem uczuciowym, którym jednostka darzy samą siebie. Samowiedza i samoocena stanowią składniki świadomości własnej osoby. Samowiedza, która kształtuje się pod wpływem wielu uogólnień dotyczących przeszłości

jednostki podlega ocenie w kontekście normatywnym, stanowiąc przez to regulator stosunków jednostki z otoczeniem i przede wszystkim z samym sobą. Wśród czynników, które kształtują ocenę o samym sobie znajdują się czynniki powiązane z anatomią i fizjologią człowieka a także psychospołeczne – kultura rodziny, pochodzenie, aktywność własna, wpływy oddziaływań wychowawczych, zdobyte doświadczenia. Samoocena stale ulega zmianom, dzieje się to pod wpływem rozmaitych kontaktów interpersonalnych. Jest silnie związana z poziomem samoświadomości, którego najbardziej intensywny rozwój przebiega w okresie dzieciństwa i adolescencji. Świadomość posiadanych możliwości i zdolności stanowi podstawę samoświadomości. Samoocena może odnosić się do pojedynczych cech, jednak ulegają one uogólnieniu dając samoocenę globalną. Oznacza ona ogólny, całościowy stosunek do samego siebie, do posiadanych umiejętności, właściwości, a także do całego postępowania. Oparta jest przede wszystkim na ocenie cech, z którymi jednostka najbardziej się identyfikuje. Dzięki niej młodzież może rozwijać swoją orientację na przyszłość, wyznaczać cele zgodne z własnymi przewidywaniami. Poziom samooceny uzależniony jest nie tyle od poziomu aspiracji, ile od stosunku pomiędzy posiadaną pozycją, a tą, do której dąży jednostka. Duża rozbieżność pomiędzy JA idealnym a realnym powoduje niską samoocenę, która wiąże się z poczuciem bycia gorszym, bezradnym. Osoby, u których rozbieżność pomiędzy JA realnym a idealnym nie jest tak duża są zadowolone z siebie. Niska samoocena jest efektem niemożności osiągnięcia stawianego sobie celu, sprostaną podjętym wyzwaniom lub zbyt idealnym wzorcom, które wybrała osoba. Duża rozbieżność pomiędzy JA idealnym a realnym powoduje trudności adaptacyjne, obniża poczucie pewności siebie, prowadzi do wzrostu reakcji obronnych.

Ustalenie zgodności oceny własnej osoby z jej rzeczywistymi możliwościami pozwala określić jak bardzo jest ocena ta jest adekwatna bądź nie. Adekwatna ocena własnych możliwości daje jednostce możliwość efektywnego działania, ponieważ podejmuje się wykonania działań i dążenia do celów, które jest w stanie osiągnąć. Nieadekwatna ocena siebie może być zaniżona bądź zawyżona. Zaniżona to umniejszanie własnej osobie, swoim możliwościom, zdolnościom. Ogranicza aktywność człowieka, powoduje niepokój, dezorganizację. Samoocena zawyżona powoduje porywanie się do dokonywania działań zbyt trudnych w porównaniu do rzeczywistych możliwości jednostki.

By ustalić odpowiednią samoocenę należy zminimalizować czynniki ją zakłócające. Są to m.in. ucieczka przed poznaniem samego siebie, faworyzacja, brak umiejętności rzetelnej samoobserwacji.

Podczas podejmowania się czynności lub zadań a także wszystkich decyzji priorytetową rolę stanowi stabilna samoocena. Do jej ustalenia niezbędna jest dokładna, pełna i prawidłowa wiedza o samym sobie, czytelnie określony wzorzec, który określają standardy realne do osiągnięcia przez jednostkę. Stanowi również bardzo ważny czynnik stanowiący o poczuciu samodzielności, autonomii, tożsamości a także odpowiedzialności za własne postępowanie. Od samooceny zależy także sposób, w jaki funkcjonuje jednostka pełniąc role społeczne, realizując stawiane sobie cele, określając poziom kontaktów interpersonalnych. Samoocena i samowiedza odgrywają szczególnie ważną rolę w procesach podejmowania decyzji, kiedy wybór poprzedzany jest wartościowaniem oraz przewidywaniem sytuacji. Świadomość zalet i wad rzutuje na oczekiwania.

Temperament

Jan Strelau podaje, że „temperament to podstawowe, względnie stałe cechy osobowości, odnoszące się przede wszystkim do formalnych charakterystyk (energetycznych czasowych) reakcji i zachowań. Cechy te ujawniają się już we wczesnym dzieciństwie mają swój odpowiednik w świecie zwierząt. Temperament, choć pierwotnie warunkowany wrodzonymi mechanizmami neurobiochemicznymi, podlega powolnym zmianom pod wpływem dojrzewania i specyficznych dla jednostki oddziaływań między genotypem a środowiskiem”. Na temperament składa się sześć cech: wrażliwość sensoryczna, aktywność, perseweratywność, zwawość, wytrzymałość, zwawość. Temperament uwidacznia się w każdej sytuacji i reguluje przebieg każdej czynności. Uwarunkowany jest głównie biologicznie, jest niejako „dziedziczony”. Kształtuje dyspozycje i cechy, a także jest odpowiedzialny za zróżnicowanie społeczne, psychiczne i fizyczne jednostki. Jego głównym zadaniem jest regulowanie stymulacji czyli utrzymywanie odpowiedniego poziomu aktywności jednostki. Optymalna aktywność rzutuje na efektywną ekspresję i kontrolę emocji, dobre samopoczucie oraz sprawne działanie. Część badaczy uważa, że sytuacja zewnętrzna i środowisko są niezbędnymi warunkami kształtującymi cechy temperamentu a także ich zmienność. Poszukiwanie stymulacji bądź jej unikanie czasami przeradza się w cechę osobowości, co ma bezpośredni wpływ temperamentu na osobowość człowieka. Cechy temperamentalne stanowią zatem czynnik utrudniający lub sprzyjający kształtowanie się cech człowieka. Temperament powoduje różnicowanie się zdolności przystosowawczych człowieka do zmieniających się stale warunków, jego możliwości do kształtowania własnego otoczenia, adaptacji do środowiska fizycznego, społecznego, miejsc, gdzie przebiega proces kształcenia się oraz miejsca pracy.

Reaktywność jest podstawową cechą temperamentu. Wyznacza ona zapotrzebowanie osoby na stymulację. Temperament oraz reaktywność powodują różnicę w koncentracji na bodźcach pochodzących z otoczenia. Wiedza jednostki oraz jej doświadczenia stanowią dość trwałą cechę osobowości. Struktury poznawcze zawarte w systemie poznawczym decydują o zainteresowaniu osoby oraz jej koncentracji na wybranych obszarach otoczenia. Od poziomu reaktywności zależy także samoocena. Niska samoocena skutkuje obronną interpretacją sytuacji istniejących w społeczeństwie, może przyczyniać się do zmiany celów przez jednostkę.

Alina Bacic-Saliszewska

Literatura:

- M. Łączyk, Osobowościowe uwarunkowania preferencji zawodowych młodzieży, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2008.
- L. Krawczyk, A. Klupa, M. Maicka, Orientacja Zawodowa, Przewodnik nauczyciela gimnazjum, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 1999.